

УДК 811.161.2:37.02

Недашківська Т. Є.

к. філол. н., професор,
завідувач кафедри слов'янської і германської філології та перекладу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7810-8773>

Степанюк К. М.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 3-й курс,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО КОНТЕКСТУ В НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНЦІВ

У сучасних умовах розвитку української системи загальної середньої освіти вивчення іноземних мов дедалі більше спрямоване на практичні потреби учнів і вимоги міжкультурної комунікації. Польська мова в цьому контексті посідає важливе місце, адже це мова сусідньої держави, з якою Україна має тісні історичні, культурні та освітні контакти. Для багатьох школярів польська мова асоціюється не лише з навчальним предметом, а й з реальними перспективами подальшого навчання, участі в міжнародних програмах та культурного обміну. Саме тому шкільні програми з польської мови відповідають сучасним освітнім викликам та забезпечують неформальне здобуття знань, а також підготовку учнів до реального мовного спілкування.

Аналіз чинних шкільних програм з іноземних мов показує, що протягом тривалого часу вони формувалися в рамках традиційної знаннево-орієнтованої парадигми, в якій домінували граматичні вправи, переклад та відтворення готових мовних зразків. Такий підхід, безумовно, має певне освітнє значення, оскільки сприяє засвоєнню мовної системи, але результати аналізу показують, що він не завжди забезпечує формування повноцінної комунікативної компетенції учнів. У методичних працях протягом кількох останніх років науковці послідовно акцентують, що ефективна мовна освіта не може обмежуватися лише передачею знань про мову, а має бути орієнтована на розвиток мовленнєвої активності учнів, їхньої комунікативної ініціативи та здатності ситуативно використовувати лінгвальні ресурси [1].

Дослідники обґрунтовують необхідність формування функціонального володіння іноземною мовою, коли учень діє як активним суб'єкт спілкування, в чому він може спиратися на сучасні технології, запропоновані вчителем і його віртуальними асистентами [3]. Іншими словами, вже сформоване підґрунтя для

трансформації змісту та методів викладання іноземних мов у школі, що особливо важливо для формування мовленнєвої впевненості учнів та подолання психологічних бар'єрів у спілкуванні.

Окремого розгляду потребує роль польської мови в контексті сучасних соціальних викликів, пов'язаних з повномасштабними бойовими діями в Україні. Внаслідок воєнних подій значна кількість громадян України, включаючи дітей шкільного віку, були змушені виїхати до Польщі, яка стала однією з країн, що прийняла значну кількість українців, у тому числі дітей різного віку. У цій ситуації знання польської мови набуло не лише освітнього, а й життєвого значення, виконуючи функцію «мовної подушки безпеки», сприяючи адаптації, міжкультурному спілкуванню та навчанню в польських школах. Саме шкільна мовна освіта, що налагоджена в Україні, може стати основою для швидкої інтеграції учнів у нове середовище, зниження стресу та формування почуття мовної впевненості. У цьому контексті оновлення шкільних програм польською мовою набуває не лише педагогічного, а й яскраво вираженого соціального значення. У зв'язку з цим, оновлення шкільних програм з польської мови тісно пов'язане з упровадженням повноцінного компетентнісного підходу. Його суть полягає у формуванні в учня не лише комплексу знань, умінь та навичок, як нерідко сприймають вчителі, а насамперед індивідуальної психологічної готовності учнів до ефективного спілкування. Компетентнісний підхід передбачає розвиток мовленнєвих, соціальних та культурних компетенцій, що особливо важливі для учнів, які тільки починають знайомитися з іноземною мовою. Не випадково в Загальноєвропейських рекомендаціях щодо мовної освіти зазначено, що знання мови повинні бути інтегровані зі здатністю діяти в конкретних комунікативних ситуаціях [2]. Для шкільних програм з польської мови це означає зосередження уваги на простих, але життєво важливих мовленнєвих діях.

Важливою методологічною основою реалізації компетентнісного підходу є комунікативний підхід, який широко використовується в сучасній європейській шкільній освіті. Він базується на ідеї вивчення мови через спілкування та активну участь учнів у мовленнєвій діяльності. У рамках цього підходу значна увага приділяється рольовим іграм, проєктним завданням, роботі в парах та групах, що відповідає віковим особливостям школярів. Саме комунікативно орієнтоване навчання покращує формування в учнів здатності використовувати мову як інструмент взаємодії, а не як абстрактну систему правил. Для польської мови в шкільному контексті це особливо важливо, враховуючи її близькість до української та можливість раннього практичного застосування [4].

Окреме місце в оновлених шкільних програмах з польської мови займає міжкультурний компонент. Вивчення мови без культурного контексту призводить до поверхневого, викривленого засвоєння та формального володіння мовою, що з перших хвилин проявляється в живому спілкуванні з автентичними носіями, що підтверджує досвід українців у Польщі. Тому підхід до навчання польської мови як іноземної фундований на тому, що культура є невід'ємною частиною викладання та вивчення польської та має бути контекстом засвоєння її вже на початкових етапах навчання [6]. У шкільній практиці це можна реалізувати шляхом ознайомлення учнів з традиціями, святами, особливостями повсякденного життя та шкільною культурою в Польщі. Такий підхід не лише розширює світогляд учнів, але й сприяє формуванню толерантності та інтересу до іншої культури.

Важливим аргументом на користь посилення міжкультурного компонента вважаємо власний досвід участі в освітніх поїздках до Польщі, зокрема до Варшави, Гданська, Любліна, Вроцлава. Під час таких поїздок з'явилася можливість безпосередньо застосовувати свої мовні знання в реальних комунікативних ситуаціях, де потрібно було спілкуватися з польськими представниками у сфері освіти, культури та повсякденного життя. Саме цей досвід засвідчив, що для ефективного вивчення мови обов'язково потрібне поєднання теоретичних знань із практичним мовленнєвим використанням, адже без цього компонента неможливо сформувати впевненість у здатності адекватно реагувати в комунікативно значущих ситуаціях. Тому переконані: подібний підхід має бути відображений у шкільних програмах з польської мови з урахуванням вікових особливостей учнів, сучасних віртуальних можливостей, розробок штучного інтелекту, що можуть моделювати автентичне середовище для симуляції культурного контексту для міжкультурної комунікації.

Для шкільного викладання польської мови в Україні навчальні програми спрямовані на формування комунікативної компетентності учнів відповідно до принципів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR), хоча вони не визначають конкретних рівнів CEFR (A1–C2) як обов'язкових підсумкових результатів навчання. Водночас аналіз програмних вимог і очікуваних результатів навчання дає підстави стверджувати, що на шкільному рівні фактично орієнтуються на досягнення мовної компетентності, співвідносної з початковими рівнями володіння мовою (A1–A2), які передбачають формування базових комунікативних умінь. CEFR у цьому контексті виступає важливим методологічним орієнтиром для оновлення змісту шкільної мовної освіти, оскільки пропонує системний опис мовленнєвих дій та результатів навчання. Адаптація

Загальноєвропейських рекомендацій до умов шкільної освіти забезпечує узгодженість навчальних програм, чіткість освітніх цілей і прозорість оцінювання за умови їх не формального, а педагогічно виваженого застосування з урахуванням реальних потреб та вікових можливостей школярів [5]. Додамо, що швидкий розвиток медіатехнологій та розширення можливостей медіакомунікації потребує оновлення Загальноєвропейських рекомендацій, а поки це не здійснено, то ініціативи вчителів польської мови стосовно осучаснення методики та технології навчання.

Тому осучаснення шкільних програм з польської мови – це складний процес, який включає зміну методологічних підходів, посилення міжкультурного компонента та зосередження на практичних результатах навчання. Поєднання компетентнісного та комунікативного підходів, використання європейських стандартів та врахування реального досвіду мовної взаємодії створюють передумови для підвищення ефективності шкільної мовної освіти. Вважаємо, саме такі програми здатні сформувати в учнів стійкий інтерес до польської мови та готовність використовувати її в реальному спілкуванні, що відповідає сучасним освітнім потребам.

Список літератури

1. Єрмоленко С. Я. Сучасні проблеми дослідження літературної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2001. Вип. 4. С. 3–12.

2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва ; пер. з англ. О. М. Шерстюк. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

3. Недашківська Т., Шепя Н., Лещенко А. Перспективи використання віртуальних асистентів та інших інтелектуальних систем у процесі вивчення філологічних дисциплін. *Вісник науки та освіти. Серія "Педагогіка"*. 2023. № 11 (17). С. 965–977.

4. Родигіна І. В. Компетентнісний підхід в освіті: синергетичний вимір. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2014. №1. С. 44–49.

5. Kaźmierczak P. (E-)ludyczność w glottodydaktyce polonistycznej. Techniki rozwijające kompetencję językową. Łódź 2023. 305 s. URL: https://www.bip.uni.lodz.pl/fileadmin/user_upload/rozprawa_doktorska_mgr_Paulina_Ka%C5%BAmierczak.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

6. Miodunka W. Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne. Kraków : Universitas, 2009. 172 s.